

Maisto švaistymo problematikos Lietuvoje apžvalga ir gerosios užsienio praktikos prekybos grandyje

Lietuvos Respublikos Aplinkos
ministerija

#kurklit11

GABRIELĖ MAKAREVIČIŪTĖ -
OSIPOVIČ

GINTVILĖ BAGDONAVIČIŪTĖ

ESMINIAI SKAIČIAI APIE MAISTO ŠVAISTYMĄ

1/3

pasulyje per metus
pagaminamo maisto yra
išmetama

80 %

Iššvaistyto maisto galėjo būti
išvengta

127

tiek kilogramų maisto atliekų
vidutiniškai per metus tenka
vienam ES gyventojui

1 iš 5

lietuvių gyvena žemiau skurdo
ribos

3

jeigu maisto švaistymas būtų
šalimi, jis būtų trečia didžiausia
šalis pagal išskiriamą CO2 kiekį
po Kinijos ir JAV

141

tiek kilogramų maisto atliekų
vidutiniškai per metus tenka
vienam Lietuvos gyventojui

12.3

JTO darnaus vystymosi tikslas,
kviečiantis spręsti maisto atliekų
problema pasaulyje

**130
mlrd. eurų**

tiek ES siekia su maisto
švaistymu susijusios išlaidos

14

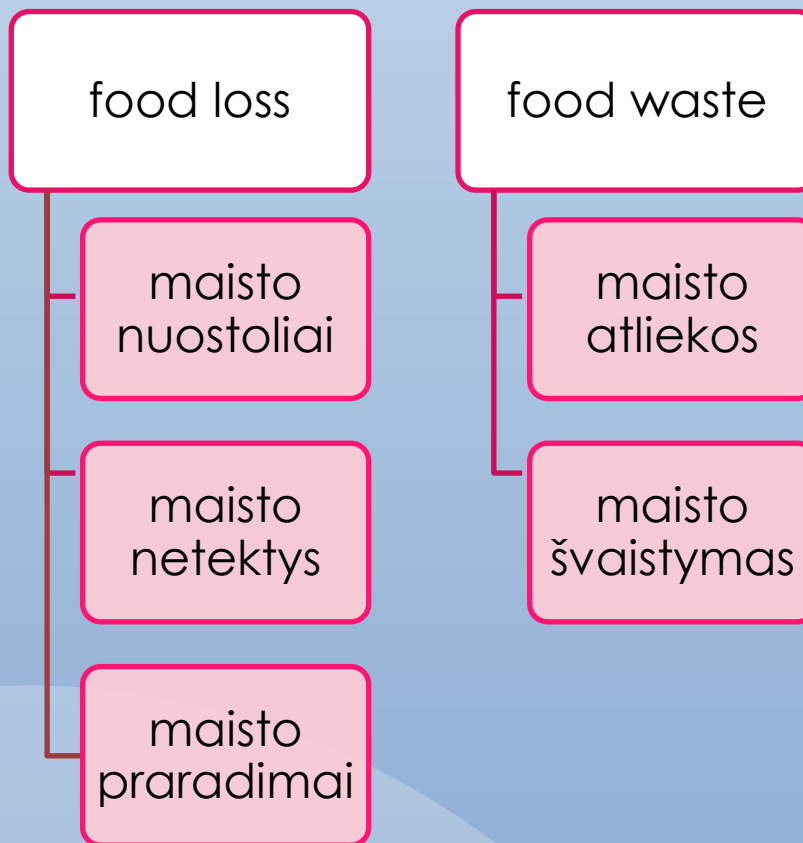
tiek grąžina į maisto atliekų
prevenciją investuotas 1 doleris

TEORINĖ APŽVALGA

SAVOKŲ PROBLEMATIKA
EUROPOS SAJUNGOS
REGLAMENTAS
DARNAUS VYSTYMOSI
TIKSLAS 12.3

SAVOKŲ PROBLEMATIKA

Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2008/98/EB dėl atliekų, sąvokos „food waste“ atitikmuo lietuviškoje versijoje yra „maisto atliekos“. **Tik sąvoka „maisto atliekos“ yra teisiškai apibrėžta Lietuvoje ir įtvirtinta LR Atliekų tvarkymo įstatyme, angliško termino „food loss“ vertimas nėra įteisintas.**

MAISTO ATLIEKŲ APIBRĖŽIMAS

Pagal **Europos Sąjungos direktyvą dėl atliekų 2008/98/EC**, „maisto atliekos“ – bet koks atliekomis virtęs maistas, apibrėžtas Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 178/2002 (1) 2 straipsnyje. Kitaip tariant, **maisto atliekos – maistas (valgomos ir nevalgomos jo dalys), kuris pateko į maisto tiekimo grandinę, tada buvo iš jos pašalintas arba išmestas galutiniame vartojimo etape ir yra tvarkomas kaip atliekos.**

MAISTO NUOSTOLIAI PAGAL ES DIREKTYVĄ

Nenuimtas derlius

Nenurinktos daržovės ir vaisiai, suarti į žemę

Iki skerdimo nugaišę gyvuliai

Užkrėsti produktai

Žuvis ir jos dalys išmestos į jūrą prieš pasiekiant uostą

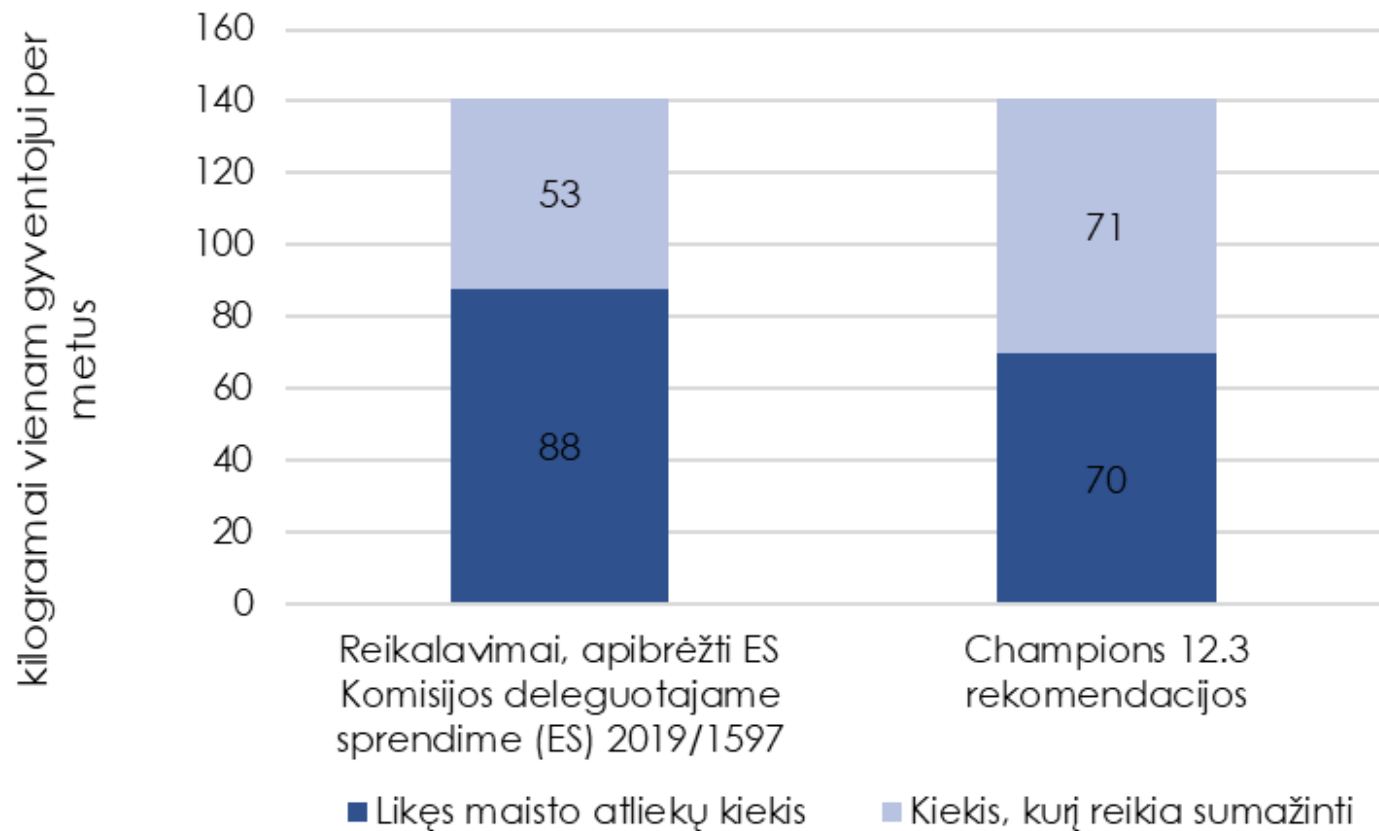
DARNAUS VYSTYMOŠI TIKSLAS 12.3

12.3 Iki 2030

12.3.1 Maisto praradimai
"sumažinti maisto praradimus gamybos ir tiekimo grandyse"

12.3.2 Maisto švaistymas
"50% sumažinti viešojo maitinimo, prekybos ir namų ūkio lygmenyse vienam gyventojui tenkantį iššvaistomo maisto kiekį"

12.3 TIKSLO INTERPRETAVIMAS

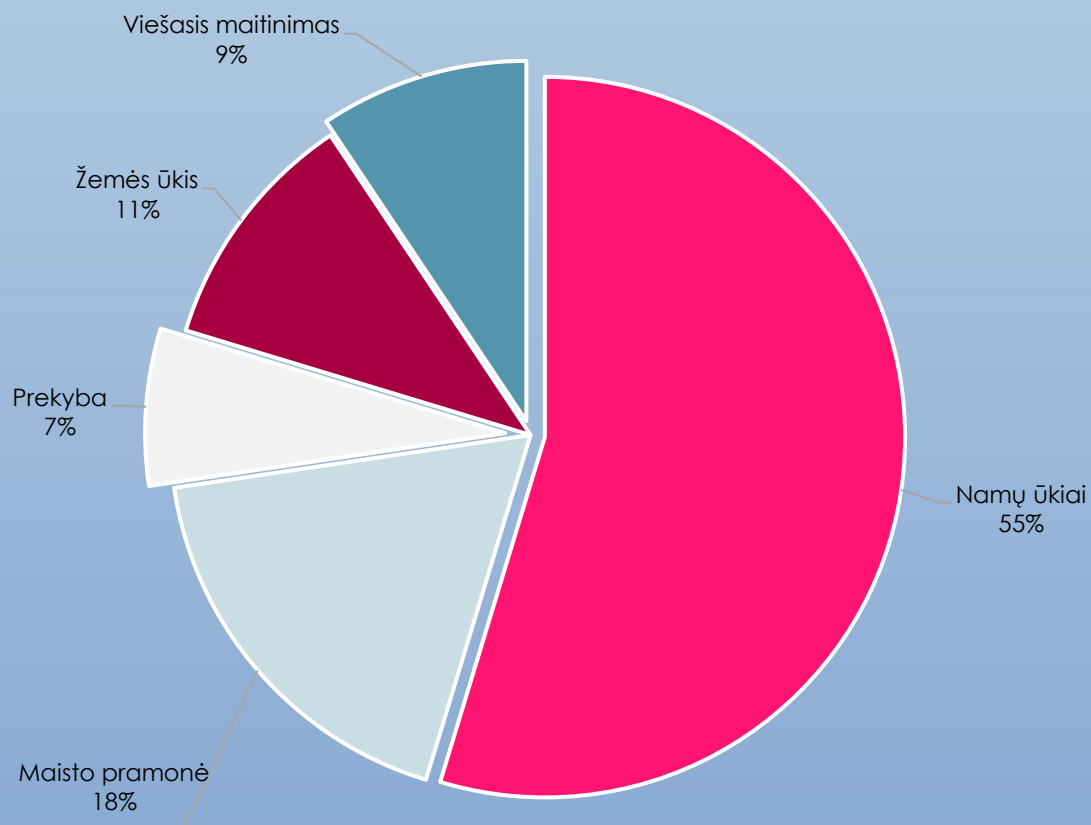

PRAKTIŅĖ SITUACIJA

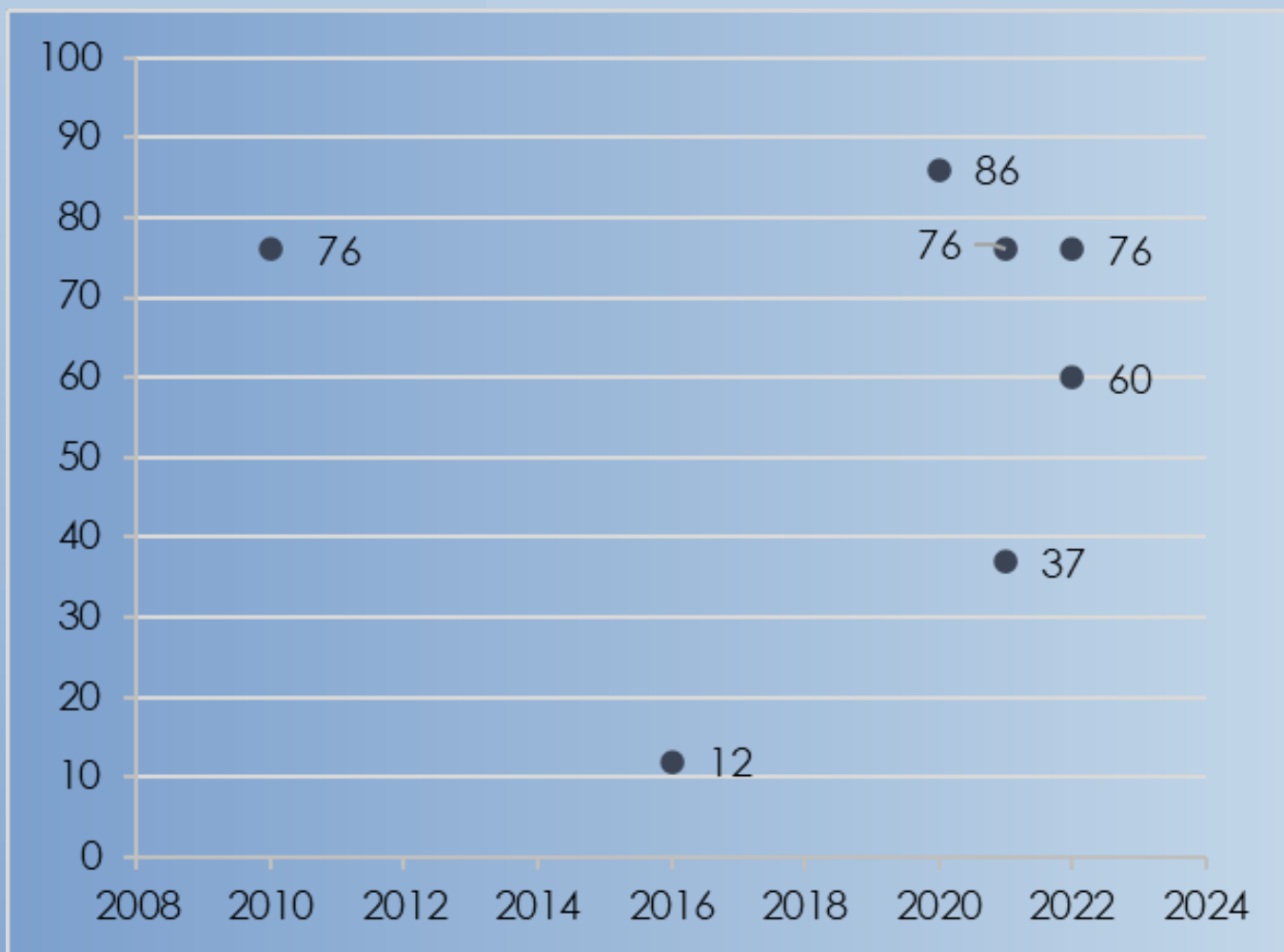
EUROSTAT APŽVALGA
2021 M. ANALIZĖ
5 MAISTO GRANDŽIŲ
SITUACIJA LIETUVOJĖ

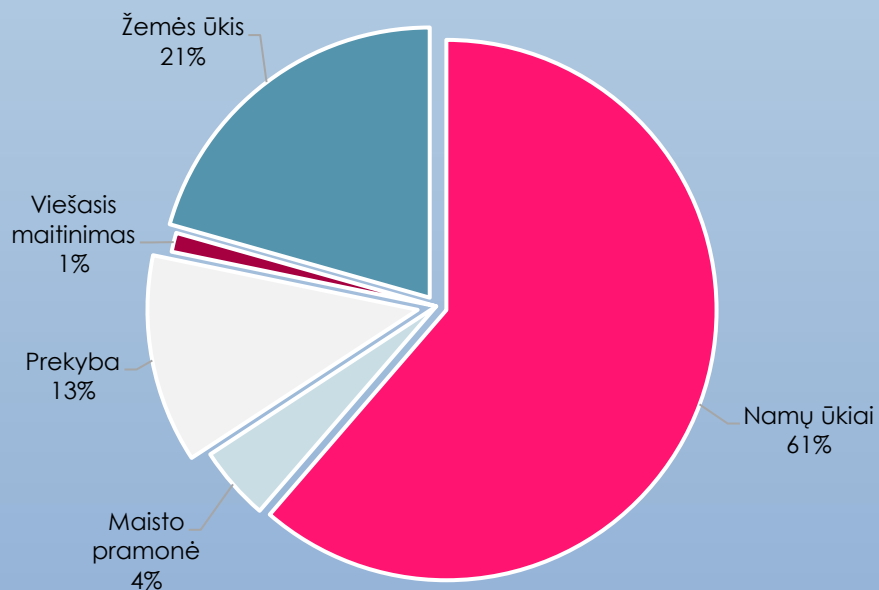
ES MAISTO ATLIEKŲ VIDURKIS PAGAL EUROSTAT 2022

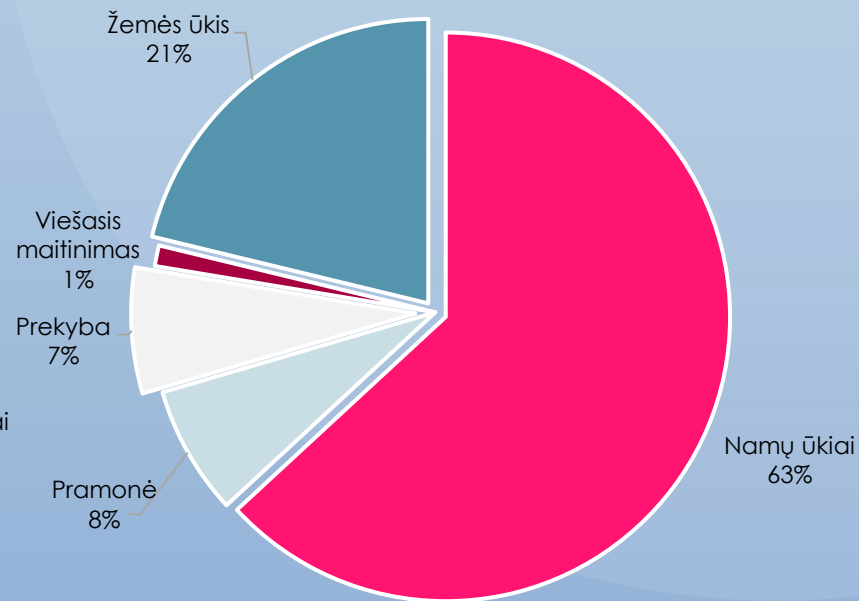
SKAIČIAI APIE NAMŲ ŪKIŲ ATLIEKAS LIETUVOJE

MAISTO ATLIEKŲ STATISTIKA LIETUVOJE

Pagal 2021 m. tyrimą

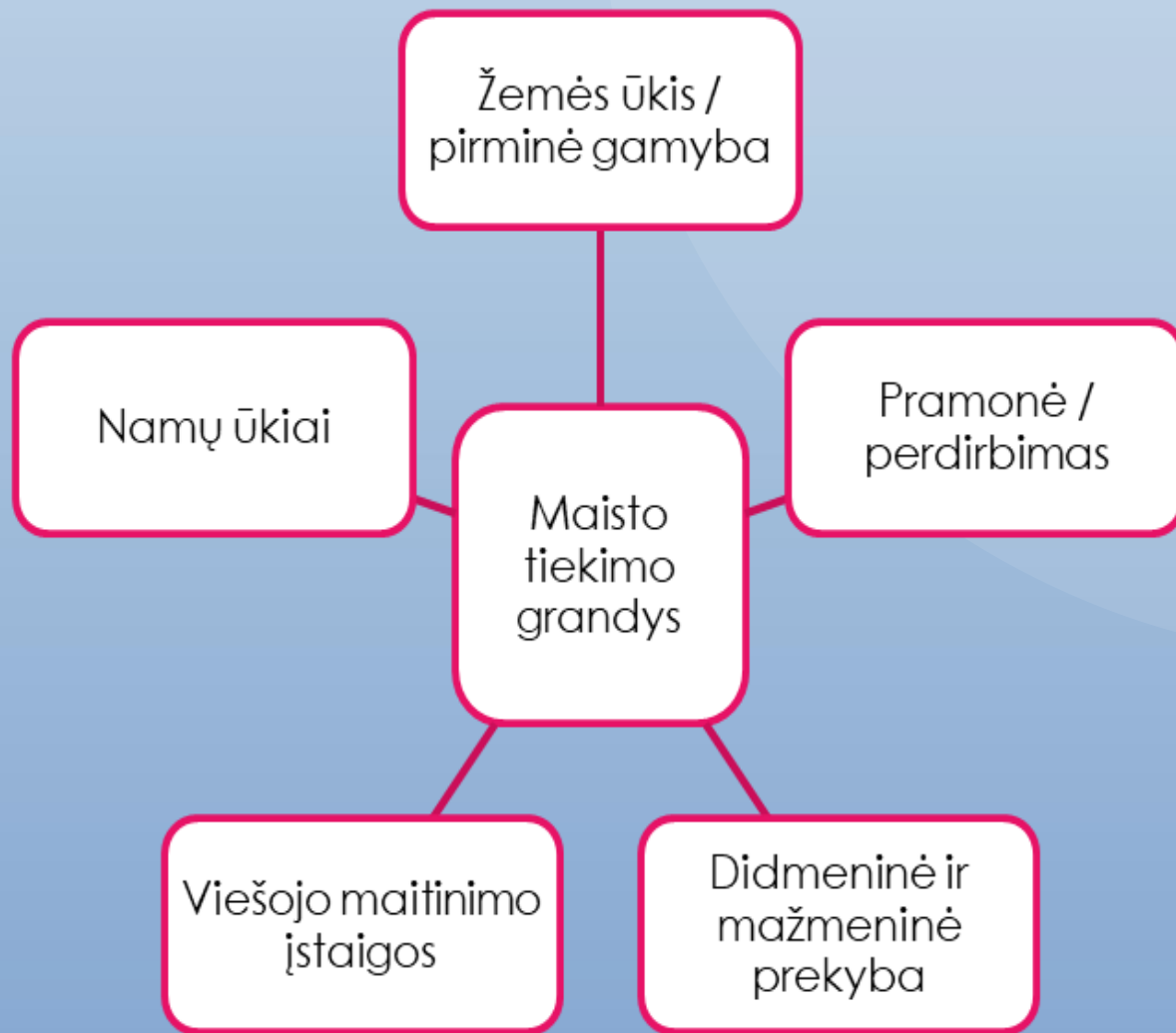

Pagal Eurostat 2022

DUOMENŲ, PERDUOTŲ EUROSTAT, PROBLEMATIKA

1. 2021 m. LSMC tyrime buvo nustatytas tik vienam gyventojui tenkantis valgomų maisto atliekų kiekis (kitai vadinamosios išvengiamos maisto atliekos), kuomet EK įgyvendinimo sprendime (ES) 2019/2000 reikalaujama pateikti bendrą maisto atliekų – valgomų ir nevalgomų - kiekį.
2. Perduodant duomenis Eurostat, buvo panaudoti tik namų ūkių, žemės ūkio ir viešojo maitinimo sektorių 2021 m. LSMC tyrimo rezultatai. Perduodant duomenis Eurostat, pramonės ir prekybos grandyse buvo remiamasi GPAIS – atliekų apskaitos informacinės sistemos duomenimis.
3. 2021 m. LSMC tyrime buvo remtasi metodologija, įtraukiančia nenurinktą derlių, taip pat maisto perteklių, panaudotą kaip pašaras, kuri skiriasi nuo ES rekomendacijų, kuomet maisto atliekomis nelaikoma ta produkcija, kuri nebuvo surinkta ir tapusi maistu.

MAISTO TIEKIMO GRANDYS

ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUS:

- Ūkininkai nėra linkę aukoti produkcijos pertekliaus.
- Žemės ūkio ministerija parengė medžiagą ir leidinį „10 atsakymų kaip aukoti maistą iš ūkių“.
- ŽŪM parengė įsakymą dėl paramos už labdarai atiduodamo maisto tvarkymą, kuriame yra numatomos finansinės paskatos, ne daugiau nei 0,5 Eur už kilogramą surinkto maisto. Tam ministerija numatė 500 tūkst. eurų.
- Siekdama mažinti maisto švaistymo mastą, ŽŪM jau nuo 2019 metų vaisius ir daržoves, neatitinkančius prekybos standartų, bet tinkamus perdirbti, pvz., sultims ar uogienei, leido tiekti mažmeninei prekybai.

DIDMENINĖS IR MAŽMENINĖS PREKYBOS SEKTORIUS:

- Net 97 proc. mažmeninės prekybos įmonių nurodė bendradarbiaujantys su „Maisto banku“ ar kitomis labdaros organizacijomis.
- Vienas didžiausių atliekų perdirbėjų yra UAB „Horeca sprendimai“, kurie teigia, kad bendradarbiauja su daugiau nei 1000 įmonių, iš kurių per metus gauna iki 27 000 tonų maisto atliekų.

VIEŠOJO MAITINIMO SEKTORIUS:

- Iš 60 verslo maitinimo įstaigų tik 5 nurodė, kad bendradarbiauja su Maisto banku ir / arba kitomis labdaros organizacijomis.
- Švediško stalo principas mokyklų valgyklose – vienas iš būdų mažinti išmetamo maisto kiekį.

NAMŲ ŪKIŲ SEKTORIUS:

- Aplinkos apsaugos agentūros ir Regioninių atliekų tvarkymo centrų duomenimis, maisto atliekų kiekis Lietuvoje didėja kasmet. 2016 m. gyventojui teko apie 35 kg maisto atliekų, o 2020 m. – beveik 44 kg, tad fiksuojamas maždaug 25 % augimas.
- Maisto švaistymo priežastys namų ūkiuose buvo nagrinėjamos tarptautinio tyrimų projekto „Let’s not waste food“ metu.
- Vienas iš būdų mažinti prarandamo maisto kiekius namų ūkiuose yra švietimas ir gyventojų informavimas.
- Dauguma edukacinės informacijos yra nukreipta į vaikus ir jaunimą.

IŠVADOS

- Vieningo sutarimo dėl sąvokų apibrėžimo trūkumas neleidžia tiksliai nustatyti darnaus vystymosi tikslo 12.3 įgyvendinimo kriterijų.
- Nėra išgryninta duomenų pateikimo Europos Komisijai tvarka.
- Politikos formavimo kontekste yra tikslingiau kalbėti apie maisto atliekas, o ne maisto švaistymą.

- Lietuvoje maisto švaistymas / maisto atliekos nėra suvokiama kaip svarbi problema.
- Sektoriai nėra linkę bendradarbiausi kalbant šia tema.
- Nėra duomenų rinkimo struktūros, atskaitomybės.

PREKYBOS SEKTORIUS

GEROSIOS KITŲ ŠALIŲ
PATIRTYS

STATISTIKA

Didžiąją maisto atliekų dalį sudaro maisto produktai, kurie net nėra žymimi galiojimo data (vaisiai, daržovės, švieži duonos gaminiai).

Mėsa ir jos produktai, kurie dažniausiai žymimi terminu „tinka vartoti iki“, tapę atliekomis padaro didžiausią žalą aplinkai, nes jiems pagaminti reikia daugiausiai resursų.

Maisto atliekos yra didesnė problema didelėse prekybos vietose ir labiau paveikia didelio ploto parduotuves, kuriose yra platesnis prekių pasirinkimas.

Mažiausiai maisto atliekų bendrai susidaro Slovėnijoje – tik 68 kg asmeniui per metus, maždaug dvigubai mažiau nei Lietuvoje – 137 kg.

Mažiausiai maisto atliekų prekybos sektoriuje susidaro Kroatijoje – 1 kg gyventojui per metus. Lietuvoje vienam gyventojui tenka 10 kg.

TAIKOMOS PRIEMONĖS

Populiariausios priemonės, taikomos 11 iš 13 analizuotų šalių – **maisto atliekų prevencijos strategija, mokesstinės lengvatos ir galimybė aukoti maisto produktus, kurių galiojimo terminas „geriausias iki“ yra pasibaigęs** – yra taikomos ir Lietuvoje.

- **Reikalavimas prekybos tinklams bendradarbiauti su maistą priimančia organizacija**

- Mokesstinės lengvatos (pelno, pridėtinės vertės mokesčiai)

- Leidimas aukoti ir/ar parduoti pasibaigus „geriausias iki“

- **Socialinės parduotuvės**

- Strategija, įtraukianti konkrečius maisto atliekų mažinimo tikslus

- **Savanoriški susitarimai, įtraukiantys suinteresuotąsias šalis**

AKTUALI INFORMACIJA

Apklausa, atlikta Lietuvos mokslininkų, rezultatai parodė, kad prekybininkai paaukvoja 9,7% perteklinio maisto. Tačiau net ir šis mažas skaičius yra didesnis negu kitose studijose įvardijami skaičiai – 8,2 procento Austrijoje (Lebersorger and Schneider, 2014a), 2 procentai Jungtinėje Karalystėje (Parfitt et al., 2016).